

Alicja Kamińska, Anna Majda, Joanna Zalewska-Puchała, Ilona Sajdak

Pracownia Teorii i Podstaw Pielęgniarstwa Instytutu Pielęgniarstwa i Położnictwa Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jagiellońskiego
Collegium Medicum w Krakowie

Stereotypy i postawy mieszkańców Małopolski wobec przedstawicieli wybranych kultur

Stereotypes and attitudes of the inhabitants of Malopolska to elected representatives cultures

STRESZCZENIE

Wstęp. W Polsce kontakty z osobami mówiącymi innym językiem, o innym kolorze skóry, innego wyznania, należącymi do innego kręgu kulturowego, mającymi inne obyczaje i wierzenia, znacznie się nasiliły po wejściu Polski do rodziny krajów Unii Europejskiej.

Cel. Celem pracy było poznanie opinii mieszkańców Małopolski na temat stereotypów, uprzedzeń i dyskryminacji oraz ich postaw wobec osób z odmiennych obszarów kulturowych.

Material i metody. Badania przeprowadzono wśród 120 osób zamieszkujących teren południowej Małopolski. Do przeprowadzenia badania wykorzystano kwestionariusz ankiety własnego autorstwa oraz Skalę Bogardusa, jako narzędzie badawcze wystandaryzowane. Do analizy statystycznej użyto testu U Manna-Whitneya, Spearmana.

Wyniki. Większość osób badanych miała kontakt ze stereotypami na temat mniejszości kulturowych. Wszyscy ankietowani potrafili wymienić kilka stereotypów o Romach, muzułmanach oraz Żydach. Największy dystans ankietowani wykazali wobec mniejszości romskiej, najmniejszy w stosunku do mniejszości muzułmańskiej.

Wnioski. Małopolska jest regionem, który zamieszkuje jest przez wiele osób należących do mniejszości kulturowych i narodowościowych. Codzienny kontakt z tymi osobami powinien sprowadzać się do zrozumienia ich kultury, tradycji i zachowań, a nie do dyskryminacji, szykanowania, odtrącania. Bardzo ważne jest, aby zapobiegać potencjalnym konfliktom społecznym, do których może dochodzić, jeśli będziemy kierować się uprzedzeniami, które najczęściej wynikają ze stereotypów.

Problemy Pielęgniarstwa 2015; 23 (1): 27–33

Słowa kluczowe: stereotypy; uprzedzenia; dyskryminacja; grupy mniejszościowe

ABSTRAKT

Introduction. In Poland, contacts with people who speak a different language, a different skin color, different religion, belonging to a different culture, and thus having different customs and beliefs, has grown significantly after Polish accession to the European Union family.

Aim. The aim of the study was to determine the opinion of the inhabitants of Malopolska about stereotypes, prejudice and discrimination and their attitudes towards people with different cultural areas.

Material and methods. The study was performed on a group of 120 people living in the southern Malopolska. To carry out the study used a questionnaire of his own authorship and Bogardus scale, standardized as a research tool. Used for statistical analysis the U Mann-Whitney, Spearman.

Results. Most of the respondents had contact with stereotypes about minority cultures. All the respondents were able to replace the existing stereotypes about the the Gypsies, Muslims and Jews. Respondents showed the greatest distance towards the Gypsies minority, the smallest in relation to the Muslim minority.

Adres do korespondencji: dr n. med. Alicja Kamińska, Pracownia Teorii i Podstaw Pielęgniarstwa Instytutu Pielęgniarstwa i Położnictwa Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Jagiellońskiego *Collegium Medicum* w Krakowie, ul. Michałowskiego 12, 31–126 Kraków, e-mail: alicja.kaminska@uj.edu.pl

DOI: 10.5603/PP.2015.0005

Conclusions. Malopolska is a region which is inhabited by a number of persons belonging to cultural and national minorities. Daily contact with these people should lead to the understanding of their culture, tradition and behavior, and not to discrimination, harassment, rejection. It is very important to prevent potential social conflicts, which may occur if we act with prejudice usually resulting from established negative stereotypes.

Nursing Topics 2015; 23 (1): 27–33

Key words: stereotypes; prejudice; discrimination; national and minority groups

Wstęp

W Polsce kontakty z osobami mówiącymi innym językiem, o odmiennym kolorze skóry, innego wyznania, należącymi do innego kręgu kulturowego, mającymi inne obyczaje i wierzenia, znacznie się nasiliły po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Niestety w stosunku do „obcych” Polacy posługują się często negatywnymi stereotypami narodowymi i etnicznymi. Według CBOS z 2013 roku [1] przewaga nastawień negatywnych polskiego społeczeństwa dotyczy Chińczyków, Wietnamczyków (po 32% deklaracji niechęci), Palestyńczyków (33%), Żydów (34%), Turków (35%), Rosjan (39%). Do najmniej lubianych nacji, które zdecydowanie częściej budzą niechęć niż sympatię, należą Rumuni (41% negatywnych nastawień) oraz Romowie (52%). W Polsce mieszka około 20 tys. Romów [2]. Ze względu na powszechnie funkcjonujące stereotypy dotyczące tej grupy etnicznej, w kontaktach z nie-Romami często spotykają się oni z przejawami nietolerancji jawnej i ukrytej. Przyczyną takich zachowań jest też niewiedza oraz społeczna frustracja. Osoby, które są uprzedzone do mniejszości romskiej, często nie mają doświadczeń i kontaktów z tą grupą kulturową, nie znają historii i obyczajowości Romów [3]. Żydów w Polsce żyje około 8 tys. [2]. Spotykają się oni często ze stereotypowym postrzeganiem oraz niechęcią ze strony polskiego społeczeństwa. Większość stereotypów ma duże powiązanie z historycznymi motywami antysemickimi, kiedy to Żydów na ziemiach polskich było dużo więcej niż obecnie. Większość młodych ludzi nie ma bezpośredniego kontaktu z Żydami, na co dzień, a mimo to mają wyrobioną opinię na ich temat, często ukształtowaną przez media lub przez przekazy rodzinne i opowieści znajomych [4]. Z niechęcią oraz stereotypami spotykają się również muzułmanie, bez względu na ich narodowość.

W Polsce mieszka 25–40 tys. muzułmanów. Choć stanowią oni niewielki odsetek w ogólnej liczbie mieszkańców społeczeństwa polskiego — a więc kontakty z tą grupą wyznaniową są ograniczone — to często Polakom wydaje się, że zna islam, oraz osoby je wyznające [5]. Opinie o wyznawcach islamu mają swoje źródło zarówno w historii naszego kraju (muzułmańskie podboje, zwłaszcza najazdy tatarskie i tureckie), jak i we współczesnym postrzeganiu ich jako terrorystów, nagłaśniane w szczególny sposób

przez media, co pogłębia ludzką niewiedzę na temat islamu oraz powiększa niechęć i strach [6].

Województwo małopolskie zamieszkują przedstawiciele 4 mniejszości narodowych: Słowacy, Ukraińcy, Żydzi, Ormianie i 2 grup etnicznych — Łemkowie i Romowie. Małopolska jest domem dla około 300 rodzin muzułmańskich [7]. W stolicy Małopolski — Krakowie studiuje kilka tysięcy studentów obcokrajowców. W 2013 roku Kraków odwiedziło ponad 9 milionów turystów, w tym ponad 2 miliony gości z zagranicy [8], dzięki czemu możliwe stały się bezpośrednie, osobiste kontakty międzykulturowe krakowian. Jednakże jak się wydaje same jednostkowe spotkania z przedstawicielami różnych kultur i religii jeszcze nie zapewniają ani nie wystarczą do zmiany opinii o nich. Do zmiany negatywnych postaw i zachowań dyskryminujących niezbędne jest także zwiększenie wiedzy na temat różnych grup kulturowych [9].

Cel

Celem pracy było poznanie opinii mieszkańców południowej Małopolski na temat stereotypów, uprzedzeń i dyskryminacji oraz postaw wobec osób odmiennych kulturowo.

Materiał i metody

W pracy posłużono się metodą sondażu diagnostycznego i metodą szacowania. Jako narzędzia badawcze wykorzystano kwestionariusz ankiety własnego autorstwa oraz wystandaryzowaną skalę postaw — Skalę Dystansu Społecznego Bogardusa. Kwestionariusz ankiety składał się z 25 pytań, w tym 4 otwartych i 21 zamkniętych, dotyczących opinii badanych o osobach pochodzących z innych kultur. Skala Bogardusa pozwoliła na ocenę postaw (komponentu behawioralnego) osób badanych wobec mniejszości narodowych i etnicznych. Skala ta, w różnych modyfikacjach i wersjach jest używana do badania dystansu społecznego. Składa się zwykle z 7–10 twierdzeń [10, 11]. W niniejszych badaniach przyjęto za Czerniejewską [9] siedem stwierdzeń opisujących sytuacje interpersonalne oceniające dystans społeczny.

Badania przeprowadzono w 2013 roku. Wzięło w nich udział 120 przypadkowych osób zamieszkujących Małopolskę. Do analizy statystycznej użyto testu U Manna-Whitneya, Spearmana. Za poziom istotności przyjęto $p < 0,05$.

Osoby w przedziale wiekowym poniżej 25. roku życia stanowiły 25% badanych, 26.–29. roku życia — 25,8%, 30.–39. roku życia — 25%, a osoby powyżej 40. roku życia — 24,2%. W badanej grupie przeważały kobiety (53,3%). Wykształceniem podstawowym legitymizowało się 5% badanych, 25,8% średnim, 18,3% zawodowym i 50,8% wyższym. Z miasta do 50 tys. mieszkańców pochodziło 23,3%, od 50–500 tys. mieszkańców 40%, powyżej 500 tys. mieszkańców 29,5%, a ze wsi pochodziło 7,5% badanych.

Wyniki

Kontakt badanych z osobami z innych kultur

W badanej grupie 40% respondentów miało kontakty w życiu codziennym z przedstawicielami społeczności romskiej, 50,8% nigdy takiego kontaktu nie miało, a 9,2% ankietowanych przyznało, że nie wie czy do takich kontaktów dochodziło. Kontakt w życiu codziennym z mniejszością żydowską zadeklarowało 29,2% ankietowanych, 59,2% stwierdziło, że nie miało takiego kontaktu na co dzień, a 11,7% nie wiedziało, czy się z nimi spotykało. Z członkami społeczności muzułmańskiej swój kontakt w życiu codziennym zadeklarowało 25,8% badanych, 61,7% stwierdziło, że nie miało takiego kontaktu, a 12,5% osób było w tej kwestii niezorientowanych.

Stereotypy na temat Romów, Żydów, muzułmanów wśród badanych

Uzyskane dane pokazują, że wszyscy ankietowani znali jakieś stereotypy dotyczące przedstawicieli wybranych kultur i najczęściej były to stereotypy negatywne. Najczęściej wpisywanymi stereotypami dotyczącymi Romów były stwierdzenia, że są oni: złodziejami (72,5%), żebrakami (66,7%), osobami niedbającymi o higienę osobistą (52,5%), pochodzącymi z rodzin wielodzietnych (34,2%), bezrobotnymi (30,8%), lubiącymi zabawę (31,7%). Wśród najczęstszych stereotypów wymienianych przez ankietowanych na temat Żydów były że: są skąpcami (66,7%), są przebiegli (60%), mają głowę do interesów (45%), są dokładni w tym, co robią (34,2%), są przekonani o wyższości swojej kultury (25,8%). Najczęstszym stereotypem na temat muzułmanów wymienianym przez respondentów było: są powiązani ze światem terroryzmu (71,7%), źle traktują kobiety (70,8%), żyją w poligamii (35,8%), są fanatykami religijnymi (26,7%), szanują tradycję (15%).

Znaczenie stereotypów w opinii badanych

Wśród badanych 77% było zdania, że stereotypy są potrzebne w naszym codziennym życiu. Z kolei 20% było odmiennego zdania, a 5% ankietowanych nie miało zdania w tej kwestii. Zasłyszane lub znane stereotypy nie miały wpływu na kontakty interperso-

nalne z osobami odmiennych kultur w grupie 32,5% badanych, natomiast w opinii pozostałych badanych miały one wpływ średni (30%) lub mały (24%). Niestety 13% ankietowanych przyznało, że znane im stereotypy miały duży wpływ na postrzeganie innych osób, czy też mniejszości kulturowych. Większość badanych (56%) stwierdziło, że zwiększenie wiedzy na temat mniejszości narodowych miałyby wpływ na zmianę poglądów Polaków wobec osób odmiennych kulturowo, natomiast 35% uważało, że nie miałyby to żadnego wpływu, a 9% badanych nie miało zdania. Spośród wszystkich ankietowanych 63% sądziło, że negatywne nastawienie, czy stereotypy w stosunku do innych, można zmienić poprzez bezpośredni kontakt z danymi osobami. Innym poglądem badanych osób było, że zdobywanie nowych informacji/wiedzy również może się przyczynić do zmiany negatywnego nastawienia w stosunku do innych grup etnicznych (32%). Pozostali respondenci (5%) podali inne możliwości, na przykład wyjazdy zagraniczne, oglądanie filmów dokumentalnych.

Upředzenia i dyskryminacja w opinii badanych

Według 58% ankietowanych przekonania o innych osobach, grupach oraz wynikające z nich upředzenia pochodzą z informacji płynących z przekazów medialnych. Duża część badanych (45%) była zdania, że wszelkiego rodzaju upředzenia w stosunku do osób odmiennych kulturowo powstają poprzez sugerowanie się opiniami znajomych, rodziców, zaś 34% respondentów twierdziła, że upředzenia i negatywne wyobrażenia o „innych”, kształtowane są przez kulturę, w której żyją. Kolejna część respondentów (31%) twierdziła, że główną przyczyną ich upředzeń są negatywne doświadczenia z członkami danych mniejszości kulturowych. Z kolei 22% badanych było przekonanych, że to przez wychowanie są negatywnie nastawieni do niektórych grup, czy pojedynczych osób. Inne przyczyny swoich złych wyobrażeń, co do niektórych grup etnicznych zadeklarowało 6%. Spośród wszystkich osób objętych badaniem 37,5% było kiedyś świadkiem dyskryminacji wobec innych.

Spośród osób ankietowanych, które były świadkiem dyskryminacji 31% miało do czynienia z dyskryminowaniem innych osób ze względu na pochodzenie, 26% twierdziło, że była to dyskryminacja osób wyznających inną religię, zaś 20% było świadkiem nierównego traktowania innych osób ze względu na kolor skóry, a 22% spotkało się z dyskryminacją płci.

Ankietowani w odpowiedzi, jak reagują albo reagowaliby na przejawy dyskryminacji wobec innych odpowiadali, że jest im to obojętne (35%), z kolei 34,2% starałoby się w jakiś sposób reagować w takich sytuacjach. Niepokojącą odpowiedzią było to, że część osób (23,3%), będąc świadkiem dyskryminowania

innych, udawałyby, że tego nie widzą. Tylko 7,5% respondentów stwierdziło, że zawsze reaguje na niesprawiedliwe zachowania wobec poszkodowanych oraz stara się im pomóc.

Przyczyn dyskryminacji innych osób, grup kulturowych — 68% badanych upatrywało w niewiedzy, która mogła być przyczyną niesprawiedliwych zachowań wobec osób szczególnie narażonych na takie traktowanie. Aż 79% badanych uznało, że szczególne znaczenie w przejawach dyskryminacji mają uprzedzenia wobec innych, a 60% zwróciło uwagę na działanie negatywnego stereotypu, który może prowadzić do dyskryminacji. Nie małe znaczenie zdaniem badanych ma również presja grupy społecznej, rówieśniczej, na co wskazało aż 75% respondentów. Również osobiste urazy i konflikty miały duży wpływ na wrogość wobec osób innych kultur (68%). Niepokojącym faktem jest opinia badanych na temat tolerancji polskiego społeczeństwa, aż 70% odpowiedziało, że nie. Tylko 14% osób ankietowanych stwierdziło, że tak, a 15% nie miało zdania na ten temat.

Postawy badanych wobec Romów, Żydów i muzułmanów

Skalą Bogardusa posłużono się w celu zmierzenia dystansu osób objętych badaniem w stosunku do wybranych mniejszości. Uzyskane wyniki pokazują, że osoby badane zdecydowanie nie chciałyby przedstawiciela mniejszości romskiej (60%), mniejszości żydowskiej (19%) oraz mniejszości muzułmańskiej (9%) jako bliskiego krewnego w swojej rodzinie, na przykład poprzez małżeństwo. Kontrastowe są również odpowiedzi na pytanie drugie, gdzie badani zdecydowanie nie chcieliby mieć bliskiego znajomego

należącego do mniejszości romskiej (49%) i mniejszości żydowskiej (16%). Nie wyrazili natomiast sprzeciwu wobec bliskiemu kontaktowi z przedstawicielami mniejszości muzułmańskiej.

Jeśli chodzi o zaakceptowanie przedstawicieli mniejszości romskiej, jako swoich sąsiadów — 4% ankietowanych odpowiedziało, że zdecydowanie nie chciałoby mieszkać blisko tych osób, 56% badanych raczej nie chciałoby mieć za sąsiada Roma, a 10% osób raczej odpowiadałoby sąsiedztwo Romów. Natomiast w kwestii Żydów 8% ankietowanych nie chciałoby za swojego sąsiada przedstawiciela tej mniejszości, za to 40% osób nie miało z tym żadnego problemu. Przedstawiciele mniejszości muzułmańskiej w bliskim sąsiedztwie zdecydowanie zaakceptowałoby 40% respondentów, a tylko 5% osób raczej nie chciałoby mieć ich za swoich sąsiadów. Jeśli chodzi o twierdzenie 5 to wyraźnie widać, że badani raczej nie chcieliby jako obywatela swojego kraju członka mniejszości romskiej (48%), natomiast, jeśli chodzi o członków mniejszości żydowskiej i muzułmańskiej to odpowiedzi wskazują na to, że raczej badani chcieliby, aby byli oni obywatelami naszego kraju (kolejno 64% i 60%). Ankietowani zapytani o to, czy członków danych mniejszości należałoby całkowicie usunąć z naszego kraju, najczęściej stwierdzali, że raczej chcieliby usunąć Romów (58%), raczej nie chciałoby usunąć z Polski społeczności żydowskiej (48% respondentów), zaś społeczność muzułmańską zdecydowanie chciałoby usunąć 44% badanych.

Skala Bogardusa pokazała, że największy dystans badanych osób odnosił się do mniejszości romskiej, a najmniejszy do mniejszości muzułmańskiej. Szczegółowe dane zawierzo w tabelach 1–3.

Tabela 1. Postawy badanych wobec mniejszości romskiej (wyniki podano w %)

Table 1. Attitudes of respondents to the Roma minority (the results are given in %)

Czy pod wpływem pierwszego odruchu uczuciowego chętnie dopuściłbym/abym Romów:	Zdecydowanie		Nie mam zdania	Zdecydowanie	
	Nie	Raczej nie		Raczej tak	Tak
Do bliskiego pokrewieństwa poprzez małżeństwo w mojej rodzinie?	60	31	6	3	0
Do mojego klubu (towarzystwa), jako osobistego znajomego?	49	38	10	3	0
Na ulicę, jako mojego sąsiada?	4	56	30	10	0
Do pracy w moim zawodzie?	2	51	46	2	0
Jako obywatela mojego kraju?	16	48	26	9	0
Jako turystę w moim kraju?	4	11	3	54	26
Należałoby usunąć z mojego kraju?	0	13	9	58	19

Tabela 2. Postawy badanych wobec mniejszości żydowskiej (wyniki podano w %)**Table 2.** Attitudes towards the Jewish minority of respondents (the results are given in %)

Czy pod wpływem pierwszego odruchu uczuciowego chętnie dopuściłbym/abym Żydów:	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Nie mam zdania	Raczej tak	Zdecydowanie tak
do bliskiego pokrewieństwa poprzez małżeństwo w mojej rodzinie?	19	56	10	13	0
do mojego klubu (towarzystwa), jako osobistego znajomego?	16	38	20	21	5
na ulicę, jako mojego sąsiada?	8	25	26	40	8
do pracy w moim zawodzie?	8	29	4	65	8
jako obywatela mojego kraju?	4	23	4	64	5
jako turystę w moim kraju?	0	5	21	45	29
należałoby usunąć z mojego kraju?	26	48	12	14	0

Tabela 3. Postawy badanych wobec mniejszości muzułmańskiej (wyniki podano w %)**Table 3.** Attitudes towards the Muslim minority of respondents (the results are given in %)

Czy pod wpływem pierwszego odruchu uczuciowego chętnie dopuściłbym/abym muzułmanów:	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Nie mam zdania	Raczej tak	Zdecydowanie tak
Do bliskiego pokrewieństwa poprzez małżeństwo w mojej rodzinie?	9	50	12	24	5
Do mojego klubu (towarzystwa), jako osobistego znajomego?	0	36	7	47	11
Na ulicę, jako mojego sąsiada?	0	5	10	45	40
Do pracy w moim zawodzie?	0	13	7	56	25
Jako obywatela mojego kraju?	0	0	8	60	33
Jako turystę w moim kraju?	0	0	0	35	65
Należałoby usunąć z mojego kraju?	44	28	8	15	12

Z użyciem testu Spearmana dokonano analizy korelacji między wykształceniem a odpowiedziami w Skali Bogardusa. Okazało się, że dystans do Żydów ($rHO = 0,15$; $p = 0,093$), dystans do muzułmanów ($rHO = -0,06$; $p = 0,549$) oraz dystans do Romów ($rHO = -0,14$; $p = 0,124$) nie był związany istotnie z wykształceniem. Przeprowadzona analiza testem U Manna-Whitneya wykazała, że kontakt z Romami nie różnicował dystansu do Żydów mierzonego skalą Bogardusa ($Z = 1,34$; $p = 0,181$), dystansu do muzułmanów ($Z = 0,86$; $p = 0,389$) oraz do Romów ($Z = 0,131$; $p = 0,191$). Ponadto test U Manna-Whitneya nie wykazał, aby kontakt z muzułmanami różnicował dystans do Żydów ($Z = 1,89$; $p = 0,059$), dystans do muzułmanów ($Z = 0,76$; $p = 0,446$) oraz dystans do Romów ($Z = 0,47$; $p = 0,636$).

Dyskusja

Ważnym elementem badania relacji międzykulturowych jest pomiar dystansu społecznego, który pokazuje, w jakim stopniu przedstawiciele badanych grup skłonni są do nawiązywania i podtrzymywania relacji z innymi. Międzynarodowe badania dystansu społecznego z lat 2005–2006 wskazują, że dystans społeczny w stosunku do cudzoziemców obcych rasowo był w Polsce wyraźnie wyższy niż w Niemczech, Hiszpanii i Anglii, ale znacznie niższy niż we Francji — 15% badanych Polaków nie chciałoby mieć za sąsiada muzułmanina, a około 14% osoby odmiennej rasowo. W badaniach Eurobarometru z 2008 roku polscy respondenci pod niektórymi względami wypadli bardziej tolerancyjnie niż inne badane narodowości, na przykład poziom akceptacji

sąsiada o obcym pochodzeniu etnicznym był w Polsce wyższy niż średnio w Unii Europejskiej. Także zgodnie z danymi Europejskiego Sondażu Społecznego (2008) średni dystans społeczny dzielący Polaka do osoby innej rasy lub grupy etnicznej zarówno na płaszczyźnie pracy, jak i relacji rodzinnych utrzymuje się na przeciętnym poziomie (środek rankingu, w którym uwzględniono 21 państw) [12]. Zmniejszającą się niechęć obywateli polski wobec cudzoziemców widać również na przestrzeni lat w badaniach CBOS (1993–2010) [13]. W badaniach sondażowych przeprowadzonych w Polsce na rzecz programu: „Równe traktowanie standardem dobrego rządu” w 2012 roku [14] zmierzono między innymi dystans Polaków do grup szczególnie narażonych na dyskryminację za pomocą Skali Bogardusa. Wśród nich znalazły się grupy mniejszości narodowych i etnicznych: Romów, Żydów, muzułmanów. Wyniki tych badań ukazały, że największy dystans ankietowani mieli w stosunku do mniejszości romskiej, mniejszy w stosunku do mniejszości muzułmańskiej, a najmniejszy wobec mniejszości żydowskiej. Podobne wyniki uzyskano w badaniach Majdy i wsp. [15], dotyczących postaw studentów pielęgniarstwa wobec osób odmiennych kulturowo, mierzonych Skalą Bogardusa, w interpretacji Maciątek i Kucz. Mniejszością, wobec której badani wykazali najwięcej uprzedzeń byli Romowie, a następnie muzułmanie. Natomiast mniejszość żydowska uzyskała najwięcej przychylnych ocen. W badaniach własnych kolejność ta była nieco inna, ankietowani mieli największy dystans do społeczności romskiej, mniejszy do żydowskiej, a najmniejszy wobec mniejszości muzułmańskiej. Podobne wyniki otrzymali autorzy badań przeprowadzonych wśród studentów AGH [16], 14% badanych wyraziło niechęć do społeczności romskiej, a 10% do żydowskiej.

Zaledwie 40% ankietowanych miało kontakt ze społecznością romską, około 29% z żydowską i około 26% z muzułmańską, ale wszyscy byli w stanie wymienić, co najmniej jeden stereotyp na temat tych mniejszości. Badania sondażowe na rzecz programu: „Równe traktowanie standardem dobrego rządu” [14], wykazały spójne wyniki z wynikami własnymi, gdzie osobisty kontakt z przedstawicielką lub przedstawicielem mniejszości romskiej był nieistotny dla dystansu społecznego względem tej grupy. Dystans ten pozostawał bardzo duży niezależnie od tego, czy Polki i Polacy mieli styczność z Romami. Wyniki własne wykazały również, że kontakt z Romami nie różnicował dystansu do nich. W badaniach własnych w przypadku mniejszości muzułmańskiej i żydowskiej, zarówno kontakt, czy też brak kontaktu z tymi mniejszościami, nie miał wpływu na wielkość dystansu do tych grup, zaś w programie: „Równe traktowanie standardem dobrego rządu” [14], brak kontaktu

z członkami mniejszości żydowskiej i muzułmańskiej powodował wzrost średniego dystansu do tych grup.

W badaniach własnych tylko 14% ankietowanych uznało, że Polska jest krajem tolerancyjnym, co w porównaniu z wynikami badań z przełomu 2010 i 2011 roku studentów studiów medycznych z Białegostoku twierdzących, że tylko w 12% Polacy są narodem tolerancyjnym [17], okazało się być nieco lepszym wynikiem. Niższe wyniki badań w Białymstoku mogły być podyktowane faktem, że jego wizerunek, jako miasta wielokulturowego został w tym czasie poważnie zakłócony przez fale zdarzeń o podłożu rasistowskim, czego rezultatem było przyjęcie pod koniec 2013 roku przez Radę Miasta Programu „Białystok dla Tolerancji” [18]. Wyniki badań własnych okazały się bliższe wynikom zaprezentowanym w artykule Kutły [19], opartym na analizie wyników badań Centrum Badania Opinii Społecznej w okresie blisko 20 lat, a dotyczących stosunku Polaków do innych narodów. Wyniki badań dotyczących między innymi poziomu tolerancji wobec przedstawicieli mniejszości przeprowadzonych przez zespół badaczy Wydziału Nauk Społecznych AGH (Kraków) [16], pokazały, że 35% ankietowanych wskazało jako źródło nietolerancji wychowanie w rodzinie, 31% Kościół, 12% masmedia, a 7% świat polityki. Natomiast źródła tolerancji badani dopatrywali się w kontaktach z osobami o innych poglądach (48%), wychowaniu w rodzinie (19%), podróżach zagranicznych (17%), edukacji szkolnej (10%). W badaniach własnych na przekonania o innych osobach, a pośrednio na poziom tolerancji/nietolerancji wobec nich największy wpływ miały masmedia (58%), opinie znajomych, rodziców (45%), kultura pochodzenia (34%), negatywne doświadczenia z kontaktów międzykulturowych (31%), wychowanie w rodzinie (22%).

Wnioski

1. Większość badanych w życiu codziennym miała kontakt z osobami innych kręgów kulturowych. Najczęściej były to kontakty z Romami, a następnie z mniejszością żydowską i muzułmańską.
2. Wszystkie osoby poddane badaniu potrafiły wymienić, co najmniej jeden stereotyp dotyczący Romów, Żydów i muzułmanów.
3. Przekazy medialne okazały się być głównym czynnikiem mającym wpływ na opinie ankietowanych o innych ludziach oraz grupach.
4. Największy dystans osoby badane deklarowały w stosunku do mniejszości romskiej, a najmniejszy do muzułmańskiej.
5. Negatywne nastawienie w stosunku do innych osób/grup mniejszościowych, w opinii badanych można niwelować poprzez bezpośredni kontakt z tymi grupami. Jednak wykształcenie i kontakt

w życiu codziennym badanych z odmiennościami kulturowymi nie różnicowały w sposób istotny ich dystansu do Romów, Żydów i muzułmanów.

Piśmiennictwo

1. Komunikat Badań CBOS BS/12/2013. Stosunek Polaków do innych narodów. Warszawa, luty 2013.
2. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań w 2011 roku. <http://www.stat.gov.pl>
3. Zambrzycka M. Stereotypowe wizerunki Cyganów — Romów w kulturze i języku polskim. *Kultura i Historia*. 2012; 22: 1–7.
4. Bilewicz M., Wójcik A. Antysemityzm na gruzach Sztetl. Stosunek polskiej młodzieży do Żydów w miastach i miasteczkach południowej i wschodniej Polski. W: *Etniczność, pamięć, asymilacja. Wokół problemów zachowania tożsamości mniejszości narodowych i etnicznych*, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2009: 153–167.
5. Majda A. Uwarunkowania religijne opieki zdrowotnej nad pacjentami wyznającymi Islam. W: Majda A., Zalewska-Puchała J., Ogórek-Tęcza B. (red.). *Pielęgniarstwo transkulturowe. Podręcznik dla studiów medycznych*. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2009: 91–98.
6. Marek A., Nalborczyk A. Dlaczego boimy się Islamu? <http://www.wiez.com.pl/islam/index.php?id=3>.
7. <http://www.euroislam.pl> „Muzułmanie czują się w Polsce jak w domu”; data pobrania: 15.02.2014.
8. <http://krakow.pl/aktualnosci>; data pobrania: 15.02.2014.
9. Czerniejewska I. (red.). *Antydyskryminacja na co dzień*. Service Civil International Polska, Poznań 2005.
10. Maciątek J., Kucz I. Stereotypy różnych narodowości występujące u dorosłych Polaków. W: Chlewiński Z., Kucz I. (red.). *Stereotypy i uprzedzenia. Kolokwia Psychologiczne*. Instytut Psychologii PAN, Warszawa 1992: 199–216.
11. Bujnowska A. Uwarunkowania postaw studentów pedagogiki wobec osób niepełnosprawnych. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009.
12. Danecka M., Jaroszewska E. Imigranci z Afryki w Polsce przyczynek do analizy czynników blokujących ich napływ i integrację. *Kultura i społeczeństwo* 2013; 3: 157–184.
13. Klaus W., Wencel K. Dyskryminacja cudzoziemców w Polsce 2008–2010. W: Klaus W. (red.). *Sąsiedzi czy intruzy? O dyskryminacji cudzoziemców w Polsce*. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2010: 61–132.
14. Raport z badań sondażowych prowadzonych w ramach projektu „Równe Traktowanie Standardem Dobrego Rządzenia”. <http://www.siecrownosci.gov.pl>.
15. Majda A., Zalewska-Puchała J., Barczyk E. Postawy studentów pielęgniarstwa wobec osób odmiennych kulturowo. *Probl. Piel.* 2013; 21 (3): 327–334.
16. Borkowski R. Tolerancja i nietolerancja. *BIP* 2003; 116: 10–12.
17. Kułak A., Kułak P., Shpakau A., Okurowska-Zawada B. Postrzeganie innych narodów i kultur przez młodzież polską studiującą nauki medyczne. *Probl. Hig. Epidemiol.* 2011; 2 (3): 679–687.
18. *Białystok dla Tolerancji. Program Miasta Białegostoku przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji na lata 2014–2017*, Białystok 2013.
19. Kutyła M. Postawy Polaków wobec innych narodów. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Sociologica IV* 2012; 1: 115–125.